

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:49
sssjournal.com

pp.6323-6331
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 21/09/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 16/11/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 16.11.2019

SERMAYE AZALTIMI KAVRAMI, ETKİLERİ VE VERGİSEL BOYUTU

THE CONCEPT OF CAPITAL REDUCTION, EFFECTS AND TAX SIZE

Özgür ILGIN

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9508-518X>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1790>

Reference : Ilgin, Ö. (2019). "Sermaye Azaltımı Kavramı, Etkileri ve Vergisel Boyutu", International Social Sciences Studies Journal, 5(49): 6323-6331.

ÖZ

Sermaye kavramı farklı disiplinlerin geçmişten günümüze gelişen çeşitli tanımlarıyla çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir. İktisadi hayatın mali alana yansımaları nedeniyle de sermaye kavramı pek çok yasal düzenlemelere de tabi tutulmuştur. Bu çalışmamızda sermaye kavramına açıklık getirilerek, teknik anlamda sermaye yapısının oluşumu ve değişimi incelenmiştir. Şirketlerin sermaye azaltımı kararları bazı durumlarda yasal zorunluluk haline gelirken, mali tabloların iyileştirilmesi, vergi planlaması, atıl kalan sermaye, bölünme gibi sermaye yapısı kararlarını etkileyen faktörlerle alınabilmektedir. Sermaye azaltımlarının çok taraflı etkileri ve vergisel sonuçları bulunmaktadır. Bu ilişki şirket sermayesinin azaltımındaki farklı vergisel sonuçlarla karşılaştırılması durumu nedeniyle vergi planlamasında dikkate alınmalıdır.

Anahtar kelimeler: Sermaye, Sermaye azaltımı, Sermaye artırımı, Sermaye unsurları, Vergisel sonuçları

ABSTRACT

The concept of capital has become a multidimensional term which has been growing from past to present with its definitions from various discipline. Because of the reflection of economic process to fiscal space, the concept of capital is also subjected to legal regulations. In the present study, clarifying the concept of capital, formation and change of capital structure are examined from a technical aspect. While company's decisions of capital reduction becomes legal obligation in some instances, the decisions can be made by the factors affecting capital structure such as improvement of financial statements, tax planning, idle capital, split-off. Capital reductions have multilateral effects and tax results. The relation must be taken into consideration in tax planning due to the recognition of different tax implications.

Key words: Capital, Capital reduction, Capital expenditure, Components of capital, Tax results.

1.GİRİŞ

Çeşitli amaçlarla şirketler sermaye azaltımına gidilebilmektedir. Şirketler için sermaye azaltım kararları sermaye kaybı, borç batık olma hali, bölünme gibi bazı durumlarda yasal zorunluluk haline gelirken birikmiş zararların yok edilerek mali tabloların iyileştirilmesi, atıl kalan sermaye, ortaklıktan ayrılma, vergi planlaması gibi durumlarda tercihen alınabilmektedir.

Esas itibari ile şirket ana sözleşmesinde değişikliğe neden olan bu hassas durum farklı açılardan menfaatleri gözetilen hukuk kuralları ile ilişkilendirilmiştir. Sermayenin korunması ilkesi çerçevesinde azaltım kararları için süreç, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 473. ile 475. maddeleri arasında özel olarak düzenlenmiş ve yasal koşullara bağlanmıştır. TTK' da anonim şirketlerin esas sermayenin azaltılmasına ait düzenlemeler

diğer sermaye şirketleri için de kıyas yoluyla uygulanacağı hüküm altına alındığından bu anlamda anonim şirketlere ilişkin sermaye azaltımı hususundaki düzenlemeler genel hükümler olarak kabul edilebilir.

Şirketler için sermaye azaltımlarının vergisel boyutu, vergi kanunlarında açık bir düzenlemenin yer almaması ve uygulamaya idarenin özgelger ile yön vermesi nedeniyle tartışmalı hale gelebilmektedir. Vergisel sonuçlarda doğurabilen sermaye azaltımlarında belirleyici olan “sermaye bileşenleri” ya da “sermaye unsurları” tabiri vergi idaresinin özgelgerlerinden türetilmiş kavramlardır. Şirketlerin sermaye artırımları ve azaltımları bir bütün olarak değerlendirildiğinde sermayenin bileşenleri yani unsurları ile ilişkilendirilebilmektedir. Bu ilişki şirketlerin sermaye azaltımında farklı vergisel sonuçlarla karşılaşılması durumu nedeniyle vergi planlamasında dikkate alınmalıdır.

Sermaye ve azaltılması kavramı şirketin, pay sahiplerinin, yatırımcıların ve alacaklıların kesişen menfaati ve aynı zamanda vergisel sonuçları bakımından, Ticaret Kanunu, Vergi Kanunları, SPK Mevzuatı, TFRS/TMS kuralları ile çeşitli yönlerden ilişkilidir. Bu çalışmada şirketlerin azaltımına konu sermaye bileşenleri, etkileri ile yasal mevzuat ışığında vergisel sonuçlarının irdelenmesi hedeflenmektedir.

2.SERMAYE

Konumuz olan sermaye kavramı ekonomi biliminin açıkladığı üretim faktörleri arasında sayılan sermaye kavramı ile ilişkilidir. Şirketler açısından sermaye; paydaşların ortaklığa getirmeyi taahhüt ettikleri mal varlığının toplamı ve bunun nakit olarak karşılığıdır. Bu anlamda azaltıma konu sermaye kavramından kasıt 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre kurulan sermaye şirketlerinin sermayeleridir.

3. SERMAYE AZALTIMI

Dar tanımıyla sermayenin azaltılması, bilançoda yer alan sermaye kaleminin itibari değerinin tutar olarak küçülmesidir. Sermayenin azaltılması işlemi hukuki açıdan ise bir esas sözleşme değişikliğidir (TANRIVERDİ, 2015, s. 305).

Sermaye artırımı, alacaklılar veya üçüncü kişilerin güvenini artırıcı ve şirketin güçleneceğini gösterir iken sermayenin azaltılması güven sarsıcı niteliktedir. Şirketin finansal yapısını düzeltmek amacıyla esas sermayenin azaltılması yasal şartlar altında gerçekleştirilebilir (KİŞHALI, 2014, s. 112).

Sermayenin, özellikle şirket alacaklıları için koruyucu işlevi bulunmaktadır. Bu nedenle “sermayenin azaltılması her ne kadar bir esas sözleşme değişikliği olsa da 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 473. ile 475. maddeleri arasında özel olarak düzenlenmiştir” (TANRIVERDİ, 2015, s. 306).

Sermaye azaltımı kararı genel kurulun devredilmez yetkileri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda esas sözleşmede değişiklik gerektirmektedir. Şirketin borçları nedeniyle alacaklıların haklarını tamamen karşılayacak miktarda aktifin kalacağına dair denetim raporuyla tespit yapılmadıkça sermaye azaltımı yapılamaz. Yönetim kurulu sermaye azaltımına gidilmesinin sebepleri ile azaltmanın amacını ve ne şekilde yapılacağını açıklayan raporu genel kurulun onayına sunar, genel kurulca onaylanmış rapor tescil ve ilan edilir.

Diğer taraftan, bilançoda ödenmemiş sermaye taahhütlerinin mevcudiyeti halinde zarar mahsubu suretiyle sermayenin azaltılması mümkün değildir.

3.1. Şirketlerde Sermaye Azaltılmasının Nedenleri

Şirketleri sermaye azaltımı kararı almasına yönelten çeşitli nedenler söz konudur. 6102 sayılı TTK’nda sermaye kaybı (2/3) nedeniyle sermayenin azaltılması ve bölünme hali nedeniyle sermayenin azaltılması dışındaki sermaye azaltılmasına ilişkin diğer nedenlere yer verilmemiştir.

TTK 376. Madde kapsamında sermaye kaybı durumunda diğer tedbirler alınamıyorsa ve devir halindeki kısmi bölünme durumunda devreden şirket için sermaye azaltılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Atıl kalan sermayenin azaltılması, mali tabloların iyileştirilmesi (zararın kapatılması) ve vergi planlaması gibi diğer nedenlerle yapılacak sermaye azaltımı ise buna karar veren şirketler için bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Uygulamada sermaye azaltımının, esas sermayenin atıl kalan kısmının ortaklara iadesi; bilanço zararının kapatılması; sermayenin karşılıksız kalması; kısmi bölünme, birleşme gibi yapılandırma işlemleri; şirketin elinde bulundurduğu payların iptali; bazı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılması (ıskat) ve ödenmeyen sermaye taahhüdü amaçlarıyla yapıldığı görülmektedir” (KILIÇ, 2018, s. 3,4).

3.2 Sermaye Azaltılması Türleri

TTK’nda sermaye azaltılmasının türleri açıkça belirtilmemiş olsa da öğretide sermaye azaltılması türleri iki ana başlıkta yer bulmaktadır. Bunlar;

- 1- Kurucu Sermaye Azaltımı,
- 2- Basit Sermaye Azaltımı olarak iki türe ayrılmaktadır.

Bu ikili tasnifte türleri birbirinden ayıran temel fark; sermayenin azaltılan kısmının tasarruf edilebilecek hale gelip gelmediğidir.

Basit sermaye azaltımında şirket bilançosundaki zararlar kapatıldığından sermayenin azaltılan kısmının ortaklara iadesi gibi bir tasarruf söz konusu değildir. Ancak bilançoda ödenmemiş sermaye taahhütlerinin mevcudiyeti halinde zarar mahsubu suretiyle sermayenin azaltılması mümkün değildir.

Kurucu sermaye azaltımında ise zararların kapatılması söz konusu olmadığından sermayenin azaltılan kısmının paydaşlara iadesi gerçekleşmektedir.

Sermayenin azaltılması ile artırılmasının aynı anda yapılması da mümkündür. Zararlar nedeniyle oluşan bilanço açığının sermayenin azaltılması işlemiyle kapatılması ve aynı anda azaltılan tutar kadar sermaye artırılması olanağı TTK m. 473/1, c.1’deki hükümlerle sağlanmıştır. Bu şekilde sermaye azaltılmasının en önemli özelliği esas sözleşme değişikliğine gerek duyulmamasıdır. “Sermaye tutarı sonuç olarak aynı kaldığı için, sadece yapılan işlem ve sermayenin tamamen ödenmiş olduğunu belirten Yönetim Kurulu beyanı tescil edilir” (TEKİNALP, 2013, s. 123).

TTK 376. Maddesinde açıklanan sermaye kaybı durumlarında da şirketler için sermayenin azaltılmasının ve artırılmasının aynı anda yapılması seçeneği gündeme gelebilmektedir. Sermayenin zarar sonucu ortaya çıkan bilanço açığı kadar azaltılması ile birlikte eş zamanlı olarak aynı tutarda artırıma karar verilmesi durumunda artırılan sermayenin en az ¼ oranındaki tutarının ödenmesi zorunludur. (SEVİĞ, 2018).

Diğer taraftan doktrinde yer bulmamakla birlikte TTK’nun 159. Ve müteakip maddelerinde detaylı olarak düzenlenen şirket bölünmeleri nedeniyle gerçekleşen sermaye azaltımının, kanaatimizce ayrı bir tür olarak ele alınması ve sermaye azaltılması türleri arasında sayılması gerekmektedir. Zira sermaye azaltılması konusunu açıklayan genel hükümler niteliğindeki 473 ve 474. maddelerinin bölünme sebebiyle devreden şirketin sermayesinin azaltılması halinde uygulanamayacağı belirtilmiştir. Yine kooperatiflerde Kooperatifler Kanununun 98 inci maddesine dayanılarak TTK’nın sermaye azaltılmasına ilişkin 473 ve 474 üncü maddeleri uygulanmaz.

3.3 Sermaye Azaltılması Yöntemleri

Esas sermayenin azaltılması yöntemleri; anonim şirket paylarının itibari değerinin indirilmesi ve pay sayısının (payların birleştirilmesi veya payların yok edilmesi –itfa- yolu ile) azaltılması olarak iki şekildedir. Anonim şirket tarafından, aksine bir düzenleme olmadığı sürece, bahsi geçen yöntemlerden herhangi birini tercih ederek sermaye azaltımı yapılabilir (ALTAŞ, 2013, s. 571).

Sermaye azaltımında hangi yöntemin uygulanacağı yasal yollarla da belirlenmiş olabilir. Örneğin bankaların sermaye azaltımı yöntemine ilişkin yasal düzenleme “bankalarda sermaye azaltılması payların birleştirilmesi yolu ile olur” şeklinde yönetmelikle yapılmıştır.

3.4 Sermaye Azaltımı ve Vergi Planlaması

Sermaye azaltımı yönteminin bir vergi planlaması aracı olarak kullanılması, bilançosunda yüksek tutarda sermaye ve geçmiş yıl karları sahip şirketlerce sorgulanmaktadır.

TTK’nun 473,474 ve 475 maddelerinde sermaye azaltımı konusundaki düzenlemeler yapılmış ve sermayenin azaltılabilmesi için sağlanması gereken şartlar ve izlenecek hukuki yollar açıklanmıştır.

“Şirketler, yıl içerisinde elde ederek paydaşlarına dağıttığı kâr, ilk olarak kurum bünyesinde safi kazancın dağıtılması aşamasında gelir vergisi tevkifatına, ikinci olarak kâr payını elde edenlerin hukuki durumlarına bağlı olarak kâr payını alan kişinin geliri olarak vergilendirilmektedir”(TOPÇU, 2010, s. 69) .

Kar dağıtımına bağlı vergi kesintisinden kaçınmak, şirketler için sermaye azaltımı nedeni olabilir. Sermaye azaltımına konu unsurun vergileme karşısındaki durumu bu bağlamda vergi planlaması açısından dikkate alınabilir.

3.5. Sermaye Azaltımının Taraflara Etkileri

3.5.1. Şirkete etkisi

Sermaye azaltılması şirketler için esas sözleşmenin gerektiği şekilde değiştirilmesine neden olan bir işlemdir. Dolayısıyla sermaye azaltılmasının ilk etkisi sözleşme değişikliği ile şirket üzerinde olmaktadır. Sermayesini azaltma tercihinde bulunacak şirketler içi yönetim kurulu bu tercihi genel kurula taşımak ve alınacak kararı beklemek durumundadır.

Sermaye azaltılmasını gerektiren duruma göre yapılacak herhangi bir sermaye azaltımı sonucunda şirketler için iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. Şirketlerce yapılan sermaye azaltılması sonucunda, sermayenin azaltılan kısmı serbest hale gelebilir. Ancak bilançonun iyileştirilmesi yani zarar kapama amacıyla yapılan bir sermaye azaltılmasında, sermayenin azaltılan kısmı şirketin zararının kapanmasına karşılık olduğundan serbestlik yoktur.

Sermayenin azaltılan kısmının serbest hale gelmesi ortaklara iadeyi de gerektirebilen tasarruf edilebilme durumudur ki, bu tasarruf genel kurula aittir. Genel kurul sermaye azaltılmasının karar aşamasında bu tasarrufunu kullanarak karara bağlar. Aynı zamanda bu tür bir sermaye azaltılması sermayenin ortaklara iadesi yasağının önemli bir istisnasını teşkil etmektedir (ŞENER, 2012, s. 558).

Mali durumun iyileştirilmesi amacıyla yapılan sermaye azaltılmasında ise zararın kapaması ile şirket kar edecek konuma gelmekte, mevcut fiili durum mali tablolara yansıtılarak sadeleşmektedir.

Diğer taraftan TTK'nun 359. Maddesi kapsamında sermaye kaybının 2/3 ve üzeri durumda olduğu tespit edilen şirketler için sermayenin azaltılması da şirketin sona ermesini ortadan kaldıran bir etkisi bulunmaktadır.

3.5.2. Ortaklara etkisi

Sermayenin ortaklara iadesi yoluyla yapılan sermaye azaltımında azaltılan tutar ortaklara payları oranında nakden ve fiilen geri verilmektedir. Bu yolla sermayenin azaltılmasına gidilebilmesi için önceki sermayenin tamamının ödenmiş olması şart değildir. Bilançoda ödenmemiş sermaye taahhütlerinin mevcudiyeti halinde zarar mahsubu suretiyle sermayenin azaltılması mümkün değildir.

Sermaye artırımların aksine şirketlerdeki sermaye azaltılmasının ortaklık paylarında değişiklik yaratma etkisi yoktur. Ancak paylar değiştirmese de payların nominal değerlerini değiştirmektedir.

3.5.3. Alacaklılara etkisi

Sermaye şirketlerinin sınırlı sorumlu şirketler olması nedeniyle bir kısım sermayenin pay sahiplerine iade edilmesi, alacaklıların alacaklarını tahsil etmelerini güçleştirebileceği gibi sermayenin alacaklılardan kaçırılması riskine de neden olacaktır.

Sermayenin azaltılmasına ilişkin TTK'daki düzenlemelerle, pay sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasına ilave olarak şirket alacaklılarının da korunması amaçlanmıştır. Sermayedeki azalmanın alacaklılar nezdinde olumsuz etkilerini bertaraf etmek için, yasa koyucu TTK'nun 474. Maddesinde alacaklılara çağrı başlıklı maddeyi düzenlemiştir. Sermayedeki azalmanın etkilerinden korunmak için alacaklılar, alacaklarını bildirerek bunların ödenmesini veya teminat altına alınmasını isteyebilirler.

TTK'nun 473/2 maddesinde açıklandığı gibi, sermayenin azaltılmasına rağmen şirket alacaklılarının haklarını tamamen karşılayacak miktarda aktifin şirkette varlığı belirlenmiş olmadıkça sermayenin azaltılmasına karar verilemeyeceği, hüküm altına alınmıştır.

3.5.4 Vergilendirmeye etkisi

Şirketlerce çeşitli nedenlerle alınan sermaye azaltımı kararları, uygulamada vergisel sonuçlar doğurabilmektedir. Yapılacak azaltımlarda sermaye bileşenleri vergi mevzuatı bakımından önem arz eder.

Şirketlerin kurum kazancı KVK'na göre kurumlar vergisi ile vergilendirilmekte ve elde edilen bu kazancın ortaklara dağıtımı aşamasında GVK'na göre kar payı dağıtımına bağlı olarak gelir vergisi stopajına tabi olmaktadır. Şirketlerin kar dağıtımını sermaye üzerinden azaltım yolu ile gerçekleştirmeleri ise vergi sistemine uygun değildir. Bu yolla vergiden kaçınma durumları dikkate alındığında, vergi idaresinin konu ile ilgili verdiği çeşitli mukteza ve özelgelerinde korumacı yaklaşarak vergilendirmeye yönelik görüşler benimsemesine neden olduğu gözlenmektedir.

4. SERMAYE AZALTIMLARININ VERGİSEL BOYUTU

Sermaye şirketlerinin kar payı dağıtımlarının kaynağı olan kurum kazancı klasik vergileme sistemlerinde önce kurumlar vergisine tabi tutulur ve daha sonra hisse sahiplerine dağıtımı nedeniyle kişisel gelir vergisi ile vergileme yapılır. Temettülerin bu şekilde çifte vergilendirilmesi ülkeler arasında önemli bir farktır. “Klasik sistemde” temettüler, kurumlar vergisi ve sonra kişisel gelir vergisi (hissedarların geliri olarak) ile vergilendirilir (SALANİE, 2003, s. 7).

Kâr payları ile sermaye kazançlarının farklı vergilendirmeye tabi tutulması, kâr payı ödemelerinin pay geri alımı şeklinde gösterilmeleri suretiyle yani sermaye azaltımı yoluyla vergi planlaması yapılmasını teşvik eder. (ROHATGİ, 2007, s. 54)

Klasik vergileme sisteminin uygulandığı ülkemizde de kurum kazançları öncelikle kurumlar vergisine tabi tutulduktan sonra hissedarlara kar payının dağıtımı aşamasında gelir vergisi stopajı yapılarak vergilendirilmektedir. Şirketler tarafından ortaklara dağıtılan kar 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 75. Maddesinde “menkul sermaye iradı” olarak tanımlanmaktadır.

Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında, vergiden muaf olan kurumlara dağıtılan kâr payları üzerinden yapılacak vergi kesintisi; 30 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında da Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla kâr payı elde edenler hariç olmak üzere, dar mükellef kurumlara veya kurumlar vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan kâr payları üzerinden yapılacak vergi kesintisi hükümleri düzenlenmiştir.

Öte yandan, 4842 sayılı Kanununun 12 nci maddesiyle değişik, Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b-i) ve (b-ii) alt bentlerinde, tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan kâr paylarından; tam mükellef kurumlar tarafından; dar mükellef gerçek kişilere, dar mükellef kurumlara (Türkiye’de bir işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla kâr payı elde edenler hariç) ve gelir ve kurumlar vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan kâr paylarından vergi kesintisi yapılacağı hükmüne yer verilmiştir.

Vergi mevzuatımızda, şirketlerin elde ettiği karı sermayeye eklemeleri halinde kar dağıtımı sayılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla sermayeye eklenen kar için vergiyi doğuran olay meydana gelmediğinden yukarıdaki hükümlere göre her hangi bir vergilendirme yapılmaz. Sermaye azaltımlarında vergi idaresi genel olarak sermayeye ilave edilmiş ve vergilendirilmeyen bu kaynakların ve buna benzer öz kaynaklardaki fonların ortaklara iade edilmesi durumunda vergilendirilmesi görüşünü benimsemektedir. Artırılmış sermayenin bu kaynakları ihtiva etmesi yanında ortaklar tarafından nakden ve aynen ödenen bedellerden müteşekkil olması nedeniyle yapılacak sermaye azaltımlarında hangi kaynağın iade edildiğinin tespiti açıklanması gereken bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Vergi idaresi uygulamaya yön verdiği özelgelerinde; sermaye azaltımlarının öncelikle sermayeye ilave edilmiş vergilendirilmeyen bu kaynakların azaltıma konu edildiğinin kabul edilmesi yönünde görüş benimsemiştir. Buna göre;

Yapılacak sermaye azaltımının;

- “Öncelikle, kurumlar vergisine ve vergi sonrası dağıtılan kazancın ise kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak hesaplardan karşılanması”,
- “Devamında, sadece kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak hesapların kullanılması”,
- “Son olarak ise, işletmeden çekilmesi halinde vergilendirilmeyecek olan aynı ve nakdi sermayenin işletmeden çekildiğinin kabulü gerekmektedir”.

Diğer taraftan sermaye azaltımının, ortaklar tarafından nakden veya aynen yapılan ödemelerden kaynaklanması halinde, ortakların esas olarak işletmeye koydukları sermayeyi Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde geri almış olmaları nedeniyle mükellefiyet statüsüne bakılmaksızın vergilendirme işlemi yapılmayacaktır.

Vergi idaresinin de konu hakkındaki özelgelerinde benimsediği temel yaklaşım bu şekilde olmakla birlikte TTK Md.462/3 maddesine göre bilançoda sermayeye eklenmesine mevzuatın izin verdiği fonların (kar yedekleri, sermaye yedekleri gibi) ilavesiyle oluşan sermayenin azaltımı bir nevi kar dağıtım müessesesi gibi işlev göreceğinden ortaklara iade edilmesi halinde vergilendirilmeye konu edilmektedir.

Vergi İdaresince benimsenen sermaye azaltımına ilişkin görüşlerin dayanakları detaylı olarak özelgelere açıklanmıştır. Görüşlerinde yer verdiği öncelik sıralaması, sermaye artırımları ile ilave olunan kaynak bileşenlerinin ortaklara dağıtılmasının diğer bir ifadeyle örtülü kar dağıtımını yapılmasının yahut işletmeden

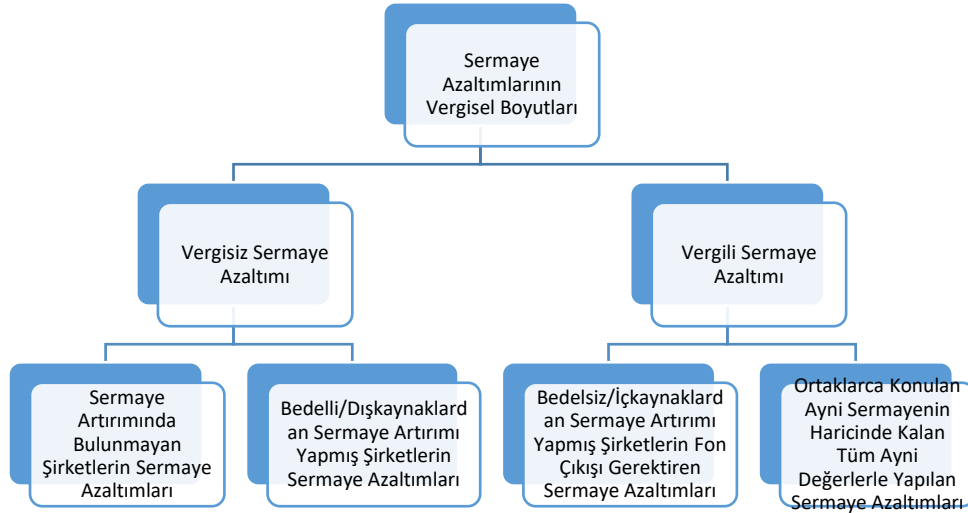
çekilmesinin önlenmesine yöneliktir. Vergi idaresinin bu yaklaşımına göre azaltımın sermayenin hangi bileşenlerinden karşılanacağı hususunun açıklığa kavuşturulması gereği ortaya çıkmaktadır.

Azaltımın ne şekilde yapılacağı hususunda 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre yetki genel kurula aittir. Vergi idaresinin azaltıma konu sermaye miktarı üzerinden uyulmasını benimsediği öncelik sıralaması hukuki açıdan sermaye azaltım kararlarını tartışmalı hale sürüklemektedir. Zira artırımdan sonraki aşamada bir bütün halindeki sermaye tutarı içinden hangi unsurun azaltıldığı izaha muhtaç hale gelebilmektedir. Bu durumda şirketin geçmiş bilançolarındaki değişikliklerin izlenmesi suretiyle yahut sermaye artımına konu kaynakların takibi yoluyla sermayenin bileşenlerinin belli edilmesi gerekmektedir. Azaltımın öncelikle vergilendirmeye tabi kaynaklar üzerinden gerçekleştiğinin kabul edilmesi, sermaye azaltımı konusunda genel kurulun yetkisi ile tayin olunacak kararın vergilendirme ile ilgili görüşü nedeniyle vergi idaresince tayin edilmesi sonucunu doğurmaktadır.

TTK'nın 462/3. Maddesinde; "Bilançoda sermayeye eklenmesine mevzuatın izin verdiği fonların bulunması hâlinde, bu fonlar sermayeye dönüştürülmeden, sermaye taahhüt edilmesi yoluyla sermaye artırılamaz. Hem bu fonların sermayeye dönüştürülmesi hem de aynı zamanda ve aynı oranda sermayenin taahhüt edilmesi yoluyla sermaye artırılabilir. " Hükümüne yer verilmiştir. Yasal düzenlemede açıkça hüküm altına alındığı üzere bilançoda sermayeye eklenmesine mevzuatın izin verdiği fonların bulunması halinde sermaye öncelikle bu fonlarla artırılacaktır. "Tüm bu unsurlar, dağıtılması gereken karın bir yansıması olarak zorunlu ve ihtiyari olarak bilançonun öz kaynak kalemleri içerisinde yer almaktadır" (SARIGÜL, 2016).

Şekil 3.1.de gösterildiği üzere sermaye artırımını yapan şirketler için artırımın bedelli/dış kaynaklardan ya da bedelsiz/iç kaynaklardan yapılmış olması vergileme açısından fark yaratmaktadır.

Şöyle ki sermaye artırımının türü bedelli/dış kaynaklardan artırım ise yine azaltımın vergisel boyutu olmayacak ancak bedelsiz/iç kaynaklardan yapılan bir sermaye artırımının bulunması halinde ise yapılacak azaltımın vergisel sonuçları olacaktır.

Şekil 1: Sermaye Azaltımlarının Olası Vergisel Boyutları

Yukarıdaki şekilde gösterildiği üzere, sermaye azaltımına karar veren şirketlerin sermaye yapısı vergilendirme sonuçları bakımından belirleyici olmaktadır. Azaltımın ortaklarca konulmuş olan nakdi sermayenin karşılığı olarak şirketin aktifinde bulunan aynı değerlerle yapılması halinde dolaylı vergiler (KDV) kapsamında vergilendirme de gündeme gelecektir.

4.1 Vergilendirme Konusunda Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sermaye azaltımlarının vergisel boyutları ile ilgili belirleyici olan husus sermaye yapısıdır. Sermayesini ilave edilmiş öz kaynakları ve mevzuatın izin verdiği fonlarla artıran şirketler için azaltımın vergisel sonuçları bulunmaktadır. Diğer taraftan sermayeye ilave edilen bir öz kaynak söz konusu değilse o şirketler için sermaye azaltımının vergisel boyutu olmayacaktır.

Sermayesini iç kaynaklarla artıran şirketlerin sermaye azaltımı yapmaları durumunda mevcut sermaye yapısındaki bileşenler vergileme açısından belirleyici olmaktadır. Bu nedenle azaltımın sermayenin hangi kısmından karşılanacağı hususunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Sermaye azaltımının hangi sermaye unsurlarından ve hangi sıralama ile yapılacağı hakkında ticaret ve vergi mevzuatında açık bir hüküm bulunmamakla birlikte idarenin vermiş olduğu özgelelerde azaltılan sermayenin öncelikle dağıtımı vergiye tabi sermaye unsurlarından oluşacağı şeklinde görüş benimsenmiştir.

TTK 473. Maddesine göre; genel kurul toplantısına ilişkin çağrılarda azaltmanın amacı ve azaltmanın ne şekilde yapılacağı ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Ayrıca yönetim kurulu bu hususları içeren bir raporu genel kurula sunar, genel kurulca onaylanmış rapor tescil ve ilan edilir. Aynı maddenin 3. Fıkrasına göre; genel kurul kararında sermayenin azaltılmasının ne tarzda yapılacağı gösterileceği açıklanmıştır.

Yapılacak sermaye azaltımlarında bunun hangi hesaplardan karşılanacağı hususu vergi idaresinin özgelelerinde yer verdiği görüşleri nedeniyle tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Bu durum sermaye azaltımına gidilmesinin sebepleri ile azaltmanın amacını ve ne şekilde yapılacağı hususundaki şirket genel kuruluna verilen yetki ile çatışmaktadır. Bu kapsamdaki güncel sorunun hukuki olarak açıklığa kavuşturulması için yasal düzenleme yapılmasına ihtiyaç vardır.

Azaltılacak tutarın sermayenin hangi bileşen/unsurlarından karşılanacağını takdiri konusunun önemini basit bir örnekle somutlaştırmak gerekirse;

Örnek: Bir anonim şirketin bilançosundaki 100,00 TL tutarındaki ödenmiş sermayesinin 15,00 TL.lık kısmı geçmiş yıl zararlarına mahsuben sermaye azaltımı işlemine konu edilecektir. Şirketin 31/12/2018 tarihli bilançosunda gösterilen 100,00-TL tutarındaki ödenmiş sermayenin 95,00-TL kısmının ortaklar tarafından nakden ödenen sermayeden, 5,00-TL tutarındaki kısmının 2004 hesap dönemi enflasyon düzeltmesi farklarının 2015 yılında sermayeye ilave edilmesinden oluşmaktadır.

Yukarıdaki örnekte görüleceği üzere anonim şirketin 100,00 TL sermayesi üzerinden yapacağı azaltıma konu 15,00 TL.lık tutarın sermayenin ortaklar tarafından nakden ödenen 95,00 TL.lık kısmından karşılanmasına engel bir durum bulunmamakta iken vergi idaresi öncelikle azaltıma konu tutarın içinde 5,00 TL.lık enflasyon düzeltmesi farklarından kaynaklı ilavenin bulunacağı şeklinde görüş benimsemektedir. Bu durumda;

Enflasyon düzeltmesi ile ilgili olarak Vergi Usul Kanunu'nun geçici 25/g ve mükerrer 298/5 maddelerinde açıkça belirtildiği üzere, öz sermaye olumlu farklarının sermayeye ilave edilebilmesi imkânı kurumlar vergisi mükelleflerine tanınmıştır.

Sermayeye eklenmiş olan pasif kalemlere ait enflasyon fark hesaplarının, şirketin sermaye azaltımı yapması veya tasfiye edilmesi sebebiyle ortaklara dağıtılması halinde, işletmeden çekilen tutarların öncelikle kurumlar vergisine tabi tutulması, vergi sonrası dağıtılan kazancın da kar dağıtımına bağlı vergi kesintisine tabi tutulması gerekmektedir.

Örnekteki sermayenin bileşenleri 95,00 TL ortaklarca nakden ödenmiş sermaye unsuru ve 5,00 TL sermayeye ilave edilmiş enflasyon farkları unsurudur. Azaltıma konu 15,00 TL nin hangi unsurdan karşılanacağını tayini TTK'da kural olarak şirket genel kurulunun yetkisinde olmakla birlikte vergi idaresi buna benzer sermaye azaltımlarında vergi mevzuatınca vergilendirilmesi gereken unsurların öncelikle azaltıma konu tutar içinde bulunduğu kabul yönünde vergilendirmeye konu etmektedir. İdarenin bu yaklaşımı nedeniyle anonim şirket sermaye azaltımını serbestçe ödenmiş sermayesi olan 95,00 TL.lık kalemden yapamamaktadır. Diğer bir ifadeyle; anonim şirket sermaye azaltımı sonunda kalan 85,00 TL azaltılmış sermaye tutarının bileşenlerini ortaklarca ödenen 80,00 TL, enflasyon farkları nedeniyle sermayeye ilave edilen 5,00 TL olmak üzere koruyamamaktadır.

Ancak uygulamada şirketlerin fiilen bu tasarrufta bulunmasına engel bir yasal düzenleme bulunmamaktadır, şu kadarki azaltıma konu tutar ortaklarca ödenmiş olan sermaye tutarını aştığı hallerde aşan kısmın sermayeye ilave olunan diğer bileşenlerden oluşacağı tabidir.

TTK 462/3. Maddesine göre; “bilançoda sermayeye eklenmesine mevzuatın izin verdiği fonların bulunması halinde, bu fonlar sermayeye dönüştürülmeden, sermaye taahhüt edilmesi yoluyla sermaye artırılamaz” hükmü gereğince sermayesini artıran şirketler bilançolarındaki bu fonları sermayelerine eklemeleri de mecburidir. Ancak şirketlerin sermaye artırımına gitmeden sermaye azaltımına gidebilecekleri ve bu durumda azaltımın vergileme kapsamında kalmayacağı gerçeği vergi planlaması açısından şirketler tarafından dikkate alınmalıdır.

Esasında şirketlerin bilançolarında öz kaynak kalemleri altında tuttıkları dağıtılmayan karlarının, yine kar ve sermaye yedeklerinin , mevzuat gereği ayrılan fonların akıbeti izaha muhtaçtır. Şöyle ki vergilemeden

kaçınarak dağıtılmayan karların şirket bilançosunda ne kadar tutulacağı, bunlara ilişkin zaman aşımı süresi olmaması nedeniyle de bilançoda kayden görünen değerlerin işletmede fiilen karşılığının bulunup bulunmadığı gibi sorunları gündeme getirmektedir. Uzun yıllar şirketlerin bilançolarında tutulan ve geçmiş yıllara ait dağıtılmayan kârlarının durumuyla ilgili belirsizlik sermaye azaltımı konusuna da yansımaktadır.

Diğer taraftan sermayeye ilave edilen kaynakların nevi değişerek sermaye ile bütünleştiğinin kabul edilmesi gerekliliği karşısında azaltılan sermayeden vergilendirme yapılması konuyla bağdaşmamaktadır. Yasaların verdiği imkanlara dayanarak sermayeye ilave edilen unsurlar artık eski özelliklerini kaybetmektedir, örneğin sermayeye ilave edilen kar payı artık kar ya da kar payı olmaktan çıkmıştır. Teşekkül eden sermayenin geriye dönülerek tekrar bileşenlerine inilip ayrıştırılması ve azaltım durumunda vergilendirilmesi yerine, kaynakların sermayeye ilave aşamasında vergilendirilmesi yahut zamanaşımına bağlanması yönünde yasal düzenlemeler yapılması vergileme tekniği bakımından tutarlı olacaktır.

TTK' da düzenlenen sermaye kaybı ve borca batık olma hallerinde uygulanacak yasal tedbirler arasında sermaye azaltımı da sayılmıştır. Teknik olarak borca batık olma durumunda sermaye azaltma yöntemi ile sermayede herhangi bir iyileşme beklenemeyeceğinden işlevsel değildir. Aynı zamanda sermaye azaltımının vergisel boyutu dikkate alındığında yapılacak azaltımın vergisel yükü bu durumdaki şirketlerin sermaye yapısını daha da olumsuz etkileyebilecektir.

5. SONUÇ

Vergisel boyutuyla ele alındığında şirketlerin sermaye artırımları ve azaltımları bir bütün olarak sermayenin bileşenleri bakımından birbirleriyle ilişkilidir. Bu ilişki şirket sermayesinin azaltımındaki farklı vergisel sonuçlarla karşılaştırılması durumu nedeniyle vergi planlamasında dikkate alınmalıdır. Vergileme hususunda sermaye yapısının (bileşenlerinin) önem kazanması nedeniyle artırım süreci de vergi planlamasına dahil edilmelidir.

Sermaye azaltımının hangi sermaye unsurlarından ve hangi sıralama ile yapılacağı hakkında mevzuatta çelişki bulunmaktadır. TTK'nın ağırlaştırılmış bir nisapla genel kurula verdiği yetki vergisel boyutta idarece verilen özelgelerle resen tayin edilmekte ve vergilendirme konusu da tartışmalı hale gelmektedir.

Vergi idaresinin öncelikle vergilendirilecek kaynaklardan sermaye azaltımı yapıldığının kabulü yönündeki görüşü yasal dayanakları bakımından yetersiz olsa da vergilendirme prensibi bakımından vergi güvenlik müessesesi işlevi görmektedir. Zira paydaşların sermaye olarak şirkete koydukları değerler üzerinden yapılan basit sermaye azaltımı, işletmeye sermaye olarak konan değerlerin ortaklara iadesi olacağından gelir niteliğine haiz değildir. Dolayısıyla vergilendirilmesi düşünülemez. Ancak dağıtılmayan kar ve diğer yedekler ile fonların ilave edilmesiyle iç kaynaklarla arttırılmış sermaye üzerinden yapılacak azaltımların örtülü ve vergisiz kar dağıtım müessesesine dönüşme ihtimalide mevcuttur. Bu husustaki boşluğun vergi idaresinin görüşünden ziyade yasa koyucunun düzenlemeleri ile doldurulması gerektiği kanaati oluşmaktadır.

Sermaye artırımları sonucu ilave edilen iç kaynaklarla sermayesi teşekkül eden şirketler için azaltım kararlarında vergisel yükümlülük, azaltımın kaynağı, fon çıkışı gerektirip gerektirmediği ve azaltımın aynı yahut nakdi şekilde yapılmasına göre farklı sonuçlar doğurmaktadır. Nakden ve mahsuben yapılan azaltımlar dolaylı vergilerin konusuna girmez iken aynı olarak ortaklara iade edilen sermayenin mevcudiyeti halinde KDV ve ÖTV hesaplanabilmektedir. Yine zararlara mahsuben yapılan azaltımlar için kar payına bağlı gelir vergisi stopajı hesaplanmaz iken ortaklara iade edilen sermayenin mevcudiyeti halinde stopaj gündeme gelmektedir. Enflasyon farkları, iştirak kazançları istisna fonu, arge fonu gibi kaynakların ilavesi ile müteşekkil sermaye söz konusu ise azaltımlarda kurumlar vergisi hesaplanması da gerekecektir.

Mevcut durumda ilk defa sermaye artırımına gidecek şirketleri için artırım öncesi yapılacak sermaye azaltımları vergisiz olacağından vergi planlaması amacıyla değerlendirilmesi gereken bir konudur. TTK'na göre engel bir durum yoksa bu şekilde sermayenin azaltılan kısmı ortaklara vergisiz olarak iade edilirken, şirket bilançosundaki kar ve sermaye yedekleri ile mevzuatlarında sermayeye ilave edilebileceği yönünde düzenleme bulunan fonların ilavesi ile azaltılan sermaye de sonradan ikame edilebilir.

KAYNAKÇA

ALTAŞ, S. (2013). *Yeni TTK'na Göre Anonim Şirketler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÇAĞLAR, H. (2010). *Anonim Şirketlerde Esas Sermayenin Azaltılması*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- ÇALDAĞ, Y. (2013). *Şirketler Muhasebesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gelir İdaresi Başkanlığı, B. (2019, 02 04). Özelge. S. 17192610-125[ÖZG-15/46]-50973.
- KILIÇ, G. (2018, 07 01). *Sermaye Artırımı, Sermaye Azaltımı Ve Eş Zamanlı Sermaye Azaltımı Ve Artırımının Hukuki Ve Vergisel Boyutu*. 5 05, 2019 tarihinde Vergi Gündem: <https://www.vergidegundem.com/makale?categoryName=Vergide&publicationNumber=7&publicationYear=2018&publicationId=4771564> adresinden alındı
- KILIÇ, G. (2018, 07). Sermaye artırımı, sermaye azaltımı ve eşzamanlı sermaye azaltımı ve artırımının hukuki ve vergisel boyutu. *Vergide Gündem*, 3,4.
- KİSHALI, Y. (2014). *Şirketler Muhasebesi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- PULAŞLI, H. (2014). *Şirketler Hukuku Şerhi* (Cilt 2). Ankara: Adalet Yayınevi.
- ROHATĞI, R. (2007). *Basic International Taxation*. London: BNA International Inc.
- SALANİE, B. (2003). *The Economics of Taxation*. London: The MIT PressCambridge.
- SARIGÜL, S. (2016). Kurumlar Vergisi Mükelleflerinde Sermaye Azaltımının Vergisel Boyutu. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*(148), 18.
- SEVİÇ, V. (2018, 09 24). *Şirketlerde Sermaye Kaybı*. İto Haber: https://www.itohaber.com/koseyazisi/208755/sirketlerde_sermaye_kaybi.html adresinden alındı
- ŞENER, O. H. (2012). *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- ŞENGÜR, E. D. (2011). Yeni Türk Ticaret Kanunu İle Anonim Şirketlerde Sermaye İle İlgili Getirilen Yenilikler. *Mali Çözüm*, 117.
- TANRIVERDİ, A. (2015). Sermayenin Azaltılmasına İlişkin Güncel Sorunlar. *TBB Dergisi*, 305.
- TEKİNALP, Ü. (2013). *Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku* (3 b.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- TOPÇU, F. (2010). Sermaye Şirketlerinde Esas Sermayenin Azaltılması. *Yüksek Lisans Tezi*, 47. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özelgeler

- Gelir İdaresi Başkanlığı, B. (2019, 02 04). Özelge. S. 17192610-125[ÖZG-15/46] 50973.
- GİB. (2011, 12 30). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.27.15.01-11-515-56-77.
- GİB. (2011, 12 23). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.35.18.02-1741-748.
- GİB. (2012, 12 05). Özelge. S. 62030549-125[9-2012/58]-3132.
- GİB. (2012, 08 17). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.35.16.01-176300-791.
- GİB. (2012, 08 08). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.35.16.01-125-741.
- GİB. (2012, 02 21). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.06.16.01-120[94-11/5]-264.
- GİB. (2012, 02 21). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.38.15.01-KV-20-195-28.
- GİB. (2012, 01 31). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.34.16.01-GVK 94-388.
- GİB. (2012, 01 02). Özelge. S. B.07.1.GİB.4.34.16.01-KVK 5-32.
- GİB. (2013, 09 26). Özelge. S. 64597866-125[6-2013]-158.
- GİB. (2013, 09 06). Özelge. S. B. 39044742-KDV.24-1447.
- GİB-İstanbul VDB. (2014, 04 08). Özelge. 62030549-125[15-2012/144]-834.
- GİB-İstanbul VDB. (2018, 03 16). Özelge. S.62030549-120[94-2015/203]-268414.
- GİB-İstanbul VDK. (2015, 10 20). Özelge. S. 62030549-125[6-2014/105]-88462.
- GİB-Kayseri VDB. (2017, 01 23). Özelge. S. 50426076-125[9-2014/20-241]-8.